

Rinnakkaiset tuomioistuin- ja välimiesmenettelyt myrskyn silmässä – Unionin tuomioistuin, C-700/20, London Steam-Ship Owners’ Mutual Insurance Association Limited v. Espanjan kuningaskunta

Lakimies
1/2023
s. 161–172

1. Aluksi

EU- tai kansallisen oikeuden pakottavat säännökset toisinaan rajoittavat välimiesmenettelyn toimintaedellytyksiä. Viimeisin aallonharja – tai toisesta näkökulmasta pohjakosketus – pakottavien siviiliprosessuaalisten toimivaltasääntöjen ja välimiesmenettelyn myrskyisässä rinnakkaiselossa on unionin tuomioistuimen tuomio ennakkoratkaisuasiassa C-700/20, *London Steam-Ship Owners’ Mutual Insurance Association Limited v. Espanjan kuningaskunta*.¹

Unionin tuomioistuin arvioi ratkaisussaan ulkomaisen tuomion ja välitystuomion täytäntöönpanon suhdetta Bryssel I -asetuksen järjestelmässä.² Ratkaisu on merkittävä välimiesmenettelyssä annetun ratkaisun täytäntöönpanon kannalta, jos samaa asiaa koskeva tuomioistuinmenettely on vireillä muualla EU:ssa. Tässä kirjoituksessa esitellään ennakkoratkaisun tausta ja arvioidaan tuomion merkitystä EU:n siviiliprosessuaalisen toimivaltasäännösten kannalta.

1. Unionin tuomioistuin (suuri jaosto), tuomio 20.6.2022 asiassa C-700/20, *London Steam-Ship Owners’ Mutual Insurance Association Limited v. Espanjan kuningaskunta*, ECLI:EU:C:2022:488 (jäljempänä *London Steam-Ship*).
2. Asiassa ajallisesti soveltuva versio Bryssel I -asetuksesta oli neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001, annettu 22 päivänä joulukuuta 2000, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla. EYVL L 12, 16.1.2001, s. 1. Tuo versio on sittemmin korvattu uudelleenlaaditulla Bryssel I -asetuksella (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1215/2012, annettu 12 päivänä joulukuuta 2012, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla. EUVL L 351, 20.12.2012, s. 1). Käsillä oleva ennakkoratkaisuasia on merkityksellinen myös voimassa olevan säädöksen tulkinnassa.

2. Unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisu

2.1. Tosiseikat

Öljytankkeri *Prestige* oli matkalla Pietarista Kauko-Itään marraskuisessa myrskyssä vuonna 2002, kun se upposi Atlantin valtameren. Kreikkalaisomisteinen alus oli rekisteröity Bahamalle, katsastettu Yhdysvalloissa ja sen toimintaan liittyvät riskit oli vakuutettu Englannissa. Aluksen haljetessa kahtia Iberian niemimaan edustalla yli 70 000 tonnia raskasta polttoöljyä valui mereen. Öljyvudosta aiheutui valtava ympäristön pilaantuminen erityisesti Costa de la Muerten rannikolla Pohjois-Espanjassa, Portugalin aluevesillä sekä Ranskan lounaisrannikolla Biskajanlahdella.

Aluksen omistajilla oli paitsi kansainvälisten sopimusten edellyttämä vakuutusturva³ myös niin sanottu protection & indemnity -vastuuvakuutus lontoolaisen keskinäisen vakuutusyhteisön kautta (London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited, jäljempänä London P&I Club). Vakuutus sopimus kattoi muun ohella ympäristön pilaantumisesta aiheutuneen vahingon korvaamisen miljardiin Yhdysvaltain dollariin asti. Vakuutus sopimukseen sisältyi pay-to-be-paid-lauseke (korvaus maksun jälkeen -lauseke), jonka mukaan korvauksen maksamisen ehtona oli, että vakuutetun tulee itse maksaa korvaus vahingonkärsijälle ennen kuin se voi periä kyseisen määrän vakuutuksenantajalta. London P&I Clubin sääntöjen mukaan vakuutuksenantajan ja vakuutetun jäsenen väliset erimielisyydet puolestaan tuli ratkaista välimiesmenettelyssä Lontoossa Englannin välimiesmenettelylain (*Arbitration Act 1996*) mukaan.

Iberian niemimaan alueen historian vakavin ympäristökatastrofi on kahden vuosikymmenen ajan johtanut lukuisiin oikeudenkäynteihin niin laivan kapteenia ja katsastuksesta vastannutta luokituslaitosta kuin vakuutuksenantajaa vastaan. Nyt kommentoitava ratkaisu liittyy aluksen vakuutuksenantajaan kohdistettuun vahingonkorvausvaatimukseen Espanjassa ja erimielisyyksien samanaikaiseen käsittelyyn välimiesmenettelyssä Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

3. Ks. öljyn aiheuttamasta pilaantumisvahingosta johtuvasta siviilioikeudellisesta vastuusta vuonna 1969 tehty kansainvälinen yleissopimus ja sen vuoden 1992 pöytäkirja, ns. CLC-yleissopimus (SopS 43/1996). Asiassa riidanalaista ei ollut n. 22 miljoonan euron vakuutuskorvaus, joka maksettiin CLC-yleissopimuksen perusteella.

2.2. Pääasian tausta: oikeudenkäynti Espanjassa ja välimiesmenettely Lontoossa

Vuonna 2010 Espanjan valtio nosti Atlantin rannikolla sijaitsevan A Coruñan paikallistuomioistuimessa rikosprosessiin liitännäisen vahingonkorvauskanteen London P&I Clubia vastaan. Kanteen perusteena oli maan rikoslain (*Código Penal*) mukainen vakuutuksenantajan vastuu tilanteessa, jossa korvattavaksi sovittu vahinko johtuu rikoksesta. Vakuutuksenantajaan voitiin tällaisessa tilanteessa välittömästi kohdistaa korvausvaatimus vakuutus sopimuksessa määritettyyn määrään asti ja vakuutuksenantajalla säilyi regressiooikeus vahingon aiheuttajaa kohtaan. London P&I Club talletti mahdollista vastuuta silmällä pitäen vakuuden espanjalaistuomioistuimelle rikosprosessin alkuvaiheessa. Vahingonkorvauskanne annettiin tiedoksi vuonna 2011 London P&I Clubille, joka ei kuitenkaan saapunut paikalle asiassa järjestettyyn istuntoon.

Oikeudenkäynnin ollessa vireillä A Coruñassa London P&I Club käynnisti vuonna 2012 välimiesmenettelyn Yhdistyneessä kuningaskunnassa. London P&I Club katsoi, että sen mahdollinen vastuu öljyvudosta perustui vakuutus sopimukseen, jota koskevat riidat tuli käsitellä välimiesmenettelyssä Lontoossa. Espanjan valtion olisi siten tullut esittää korvausvaatimuksensa välimiesoikeudelle. Välimiesoikeus kutsui Espanjan valtion osalliseksi menettelyyn, mutta tämä ei vastannut kutsuun. Alkuvuodesta 2013 välitystuomioistuin katsoi, että Espanjan valtion vaatimusta oli luonnehdittava sopimusperusteiseksi ja että sopimukseen tuli soveltaa Englannin lakia. Siten pay-to-be-paid-lauseke oli pätevä. Tämä johti korvausvelvollisuuden epäämiseen, koska vakuutettu ei ollut suorittanut korvausta omista varoistaan.

Välitystuomion antamisen jälkeen London P&I Club haki sen vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi englantilaiselta tuomioistuimelta. Espanjan valtio vastusti hakemusta, joka kuitenkin hyväksyttiin. Tuomioistuin katsoi, että välimiesoikeus oli välityslausekkeen perusteella toimivaltainen käsittelemään vaatimuksen ja että pay-to-be-paid-lausekkeen soveltamisessa oli kyse lähinnä vakuutuksenantajan oikeudesta vedota tekemäänsä sopimukseen.⁴ Tuomioistuin vahvisti 22.10.2013 välimiesoikeuden ratkaisun samansisältöisellä tuomiolla, jonka myös ylempi valitustuomioistuin vahvisti valituksen jälkeen 1.4.2015.⁵

Tällä välin A Coruñan paikallistuomioistuin oli antanut rikosasiassa 13.11.2013 ratkaisunsa, joka sai lainvoiman Espanjan korkeimman oikeuden ratkaisun myötä 14.1.2016. Lainvoimaisessa ratkaisussa vahvistettiin *Prestigen*

4. Ks. High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court), [2013] EWHC 3188 (Comm), 22.10.2013, tuomion 95, 108, 180 ja erit. 197 kohta: "The Club is doing no more than seeking to enforce its contractual rights in respect of a claim which is in substance a claim under the contract that it made."

5. Ks. Court of Appeal (Civil Division), [2015] EWCA Civ 333, 1.4.2015.

kapteenin rikosoikeudellinen vastuu. Siinä myös muun ohella todettiin London P&I Clubin vahingonkorvausvelvollisuus, joka lopulta vahvistettiin lainvoimaisesti joulukuussa 2018. A Coruñan paikallistuomioistuin antoi tämän jälkeen 1.3.2019 täytäntöönpanomääräyksen, jonka mukaan eri vastaajien vahingonkorvausvelvollisuus Espanjan valtiolle oli kaikkiaan yli 2,3 miljardia euroa, joista London P&I Clubin vastuu rajoittui vakuutusehtojen mukaiseen 1 miljardiin Yhdysvaltain dollariin. London P&I Clubin asettaman vakuuden huomioimisen jälkeen korvausvelvollisuus oli 855 miljoonaa euroa.

2.3. Täytäntöönpano-pääasia ja ennakkoratkaisupyyntö unionin tuomioistuimelle

Espanjan valtio teki hakemuksen englantilaiselle tuomioistuimelle A Coruñan paikallistuomioistuimen 1.3.2019 antaman täytäntöönpanomääräyksen tunnustamisesta. Hakemus tehtiin 25.3.2019 tosiseikkojen tapahtumahetkellä voimassa olleen Bryssel I -asetuksen (44/2001) 33 artiklan mukaisesti. Hakemus hyväksyttiin 28.5.2019. London P&I Club valitti päätöksestä väittäen, että määräys oli ristiriidassa Englannissa 22.10.2013 ja 1.4.2015 annettujen tuomioiden kanssa, joilla välitystuomio oli vahvistettu. Sen mukaan vahvistustuomiosta oli kyse Bryssel I -asetuksen 34 artiklan 3 kohdassa tarkoitettusta ”tuomio[sta] – –, joka on annettu samojen asianosaisten välillä siinä jäsenvaltiossa, missä tunnustamista pyydetään”. Siten espanjalaisen tuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano eivät olisi mahdollisia. Tunnustaminen olisi lisäksi vastoin Yhdistyneen kuningaskunnan oikeusjärjestyksen perusteita (*ordre public*), mikä estäisi tunnustamisen asetuksen 34 artiklan 1 kohdan mukaan.

Käsitellessään London P&I Clubin valitusta englantilainen tuomioistuin esitti unionin tuomioistuimelle kolme ennakkoratkaisukysymystä. Kysymyksillä tiedusteltiin erityisesti sitä, miten välimiesmenettelylain (*Arbitration Act*) 66 §:n mukaista vahvistustuomiota on arvioitava Bryssel I -asetuksen järjestelmässä. Ensimmäinen kysymys koski sitä, voidaanko tällaista vahvistustuomiota pitää asetuksen 34 artiklan 3 kohdan mukaisena ”tuomiona”, joka estää toisessa jäsenvaltiossa annetun tuomion tunnustamisen ja täytäntöönpanon. Toisella kysymyksellä tiedusteltiin, oliko tässä suhteessa merkitystä sillä, että välimiesmenettely on rajattu Bryssel I -asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kolmannella kysymyksellä pyrittiin lisäksi selvittämään, voisiko asetuksen 34 artiklan 1 kohdan poikkeus tuomioiden tunnustamiseen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteiden (*ordre public*) vastaisuuden perusteella soveltua, jos kahden ensimmäisen kysymyksen kohteena ollut artiklan 3 kohta ei soveltuisi.

2.4. Unionin tuomioistuimen tuomio

Ennakkoratkaisupyynnö saapui Luxemburgiin joulun alla vuonna 2020. Ajoitus oli merkityksellinen, sillä Yhdistyneen kuningaskunnan EU-eron eli Brexitin siirtymäkausi päättyi noin viikkoa myöhemmin 31.12.2020. Siirtymäkauden aikana sovellettiin yhä unionin yhtenäistettyjä toimivaltasääntöjä, myös Bryssel I -asetusta. Brexit-siirtymäkauden kuluessa ennakkoratkaisupyynnön esittäminen EU-tuomioistuimelle oli samoin vielä mahdollista.⁶ Unionin tuomioistuin oli jo järjestänyt suullisen käsittelyn 31.1.2022, kun brittiläinen valitustuomioistuin yllättäen katsoi 1.3.2022 ennakkoratkaisupyynnöstä tehdyn valituksen johdosta, että pyyntöä ei olisi tullut esittää. Ratkaisun vaikutus pyynnön vireilläoloon jäi kuitenkin EU-oikeuden mukaisesti alioikeustuomarin harkittavaksi, eikä hän peruuttanut sitä.⁷

Unionin tuomioistuimen julkisasiamies *Collins* esitti asiassa ratkaisuehdotuksen 5.5.2022, ja tuomio annettiin hyvin ripeästi tämän jälkeen 20.6.2022. Espanjan valtio oli tällä välin valittanut Yhdistyneen kuningaskunnan korkeimpaan oikeuteen valitustuomioistuimen ratkaisusta, jolla ennakkoratkaisun tarve oli kyseenalaistettu; unionin tuomioistuimen annettua tuomionsa valitusmenettely kuitenkin raukesi.

Unionin tuomioistuimen sisällä näkemykset asian aineellisesta ratkaisusta erosivat. Ratkaisuehdotuksessaan julkisasiamies *Collins* oli katsonut, että englantilainen välitystuomion vahvistava ratkaisu esti espanjalaisen tuomion tunnustamisen ja täytäntöönpanon Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Tuomioistuin näki asian päinvastoin. Tuomioistuimen mukaan vahvistustuomio ei voinut estää espanjalaisen tuomion tunnustamista, sillä englantilainen tuomioistuin ei olisi voinut itse antaa välitystuomion sisältöistä tuomioistuinratkaisua rikkomatta Bryssel I -asetuksen pakottavia säännöksiä. Unionin tuomioistuimen mukaan brittituomarit olivat yhtäältä jättäneet noudattamatta asetuksen vireilläolovaikutusta (*lis pendens*) ja toisaalta sääntöä vakuutussopimukseen sisältyvän välityslausekkeen suhteellisesta vaikutuksesta.⁸

Vireilläolovaikutuksen osalta tuomiossa katsottiin, että osapuolten välistä korvausvastuuta koskeva kanne oli laitettu ensimmäisen kerran vireille espanjalaisessa tuomioistuimessa. Koska tämä oikeudenkäynti oli vireillä väliesmenettelyn käynnistämisen ajankohtana, välitystuomion vahvistamista käsitelleen englantilaisen tuomioistuimen olisi tullut omasta aloitteestaan keskeyttää asian käsittely Bryssel I -asetuksen vireilläolovaikutusta koskevan 27 artiklan perus-

6. Ks. Sopimus Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä. EUVL L 29, 31.1.2020, s. 7, 126 artikla.

7. Ks. Court of Appeal (Civil Division), [2022] EWCA Civ 238, 1.3.2022, erit. 56 kohta.

8. Ks. tuomion 54 ja 59 kohdat.

teella. Tässä yhteydessä muistutettiin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti, että vireilläolovaikutuksen olemassaoloa arvioitaessa samaan vahinkoon liittyvä suorituskanne ja negatiivinen vahvistuskanne koskevat kyseisen artiklan edellyttämällä tavalla ”samaa asiaa”.⁹

Vakuutus sopimukseen sisältyvän ”välityslausekkeen suhteellisen vaikutuksen” osalta puolestaan viitattiin oikeuskäytäntöön, jonka mukaan vakuutuksenantajan ja -ottajan välinen oikeuspaikkalauseke ei estä vahingonkäräjää nostamasta kannetta suoraan vakuutuksenantajaa vastaan silloin, kun kansallinen oikeus sen mahdollistaa. Jos tällainen suora kanne on nostettu vahingonkäräjän kotipaikan tuomioistuimessa, minkään muun tuomioistuimen ei tulisi katsoa olevansa toimivaltainen asiassa. Tuomiossa välitystuomion vahvistaminen samaistettiin asiallisesti vakuutuksenantajaan kohdistuvan kanteen käsittelyyn, minkä katsottiin vaarantavan Bryssel I -asetuksen tavoitteen suojata vahingonkäräjää.¹⁰

Nämä virheellisyudet johtivat vahvistustuomion sivuuttamiseen. Unionin tuomioistuin korosti, että rinnakkaisten oikeudenkäyntien ja niistä aiheutuvien riskien minimointi on olennainen tavoite EU:n oikeusalueella. Vaikka asiassa oli tiedossa, että vireillä oli rinnakkaisia menettelyjä, brittituomioistuimet eivät olleet pyytäneet ennakkoratkaisua käsitellessään välitystuomion vahvistamista. Ottaen huomioon Bryssel I -asetuksen virheellisen soveltamisen vireilläolovaikutuksen ja vakuutus sopimuksen välityslausekkeen suhteellisen vaikutuksen kannalta unionin tuomioistuin katsoi, että käsillä olevissa olosuhteissa annettua vahvistustuomiota ei voitu pitää sellaisenaan asetuksen 34 artiklan 3 alakohdan mukaisena ”tuomion[a]”, joka olisi esteenä espanjalaisen tuomion tunnustamiselle.

3. Arviointi

3.1. Ratkaisun suhde aiempaan välimiesmenettelyä koskevaan oikeuskäytäntöön

EU-oikeuden ja erilaisten välimiesmenettelyjen suhdetta on käsitelty unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä laajasti. Välimiesmenettely on noussut esiin paitsi kaupallisia riitoja koskevien siviilioikeudellisten toimivaltasääntöjen yhteydessä myös esimerkiksi kansainvälisiin investointisuoja sopimuksiin sekä YK:n merioikeusyleissopimukseen liittyvän valtioihin kohdistuvan

9. Ks. tuomion 64, 68 ja 69 kohdat.

10. Ks. tuomion 60–63 kohdat.

väl miesmenettelyn kautta.¹¹ Toisaalta oikeuskäytännössä on pohdittu lakisääteisen väl miesmenettelyn luonnetta sekä kuluttajaoikeuden piirissä ilmeneviä välityslausekkeita ja arvioitu välitystuomion kumoamisen edellytyksiä EU-oikeuden perusteella.¹² Bryssel I -asetuksen osalta väl miesmenettelyä on käsitelty muun ohella tilanteissa, joissa on arvioitu asetuksen soveltamisalan rajoja¹³ tai väl miesmenettelyn suojaksi annetun kieltomääräyksen (anti-suit injunction) yhteensopivuutta EU-oikeuden kanssa¹⁴.

London Steam-Ship -tapaus koskee rinnakkaisia öljyvahingon korvaamiseen liittyviä tuomioistuin- ja väl miesmenettelyjä. Vaikka toisena osapuolena asiassa on Espanjan valtio, kyse on yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan tuomion tunnustamisesta – eli oikeusvaikutusten hyväksymisestä – toisessa jäsenvaltiossa, jossa on kansallisen oikeuden nojalla julistettu täytäntöönpanokelpoiseksi samaa asiaa koskeva välitystuomio. EU:n alueella annetut tuomioistuinratkaisut tunnustetaan Bryssel I -asetuksen nojalla lähtökohtaisesti kaikissa jäsenvaltioissa ilman eri menettelyä; asianosainen voi kuitenkin riitauttaa automaattisen tunnustamisen tai tehdä hakemuksen tunnustamisen vahvistamiseksi.¹⁵ Näin ollen kyse oli siitä, mikä merkitys Lontoossa ensiksi annetulla välitystuomiolla (ja erityisesti sen vahvistustuomiolla) oli suhteessa aiemmin vireille tulleen espanjalaisen tuomioistuinmenettelyn perusteella annetun tuomion täytäntöönpanoon Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

3.2. Analyysi: valikoivaa soveltamista vai uusi tilanne?

Unionin tuomioistuimen ratkaisu on saanut tuoreeltaan kritiikkiä.¹⁶ Voidaan kysyä, onko ratkaisu linjassa aiemman tuomioiden tunnustamista koskevan

11. Ks. investointisuojaosopimuksista mm. asiat C-284/16, Slovakian valtio v. Achmea BV, ECLI:EU:C:2018:158; C-741/19, Moldovan tasavalta v. Komstroy LLC, ECLI:EU:C:2021:655 ja C-109/20, Puolan tasavalta v. PL Holdings Sàrl, ECLI:EU:C:2021:875. Ks. merioikeusyleisopimuksen mukaisesta väl miesmenettelystä asia C-459/03, Euroopan yhteisöjen komissio v. Irlanti, ECLI:EU:C:2006:345.

12. Ks. mm. asiat C-377/13, Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta SA v. Autoridade Tributária e Aduaneira, ECLI:EU:C:2014:1754 (legaalinen väl miesmenettely); C-168/05, Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL, ECLI:EU:C:2006:675 (kuluttajaoikeus) sekä asia C-126/97, Eco Swiss, ECLI:EU:C:1999:269 (kumoaminen).

13. Ks. esim. asia C-190/89, Marc Rich & Co. AG v. Società Italiana Impianti PA, ECLI:EU:C:1991:319 (väl miehen määräämistä koskeva tuomioistuinmenettely).

14. Ks. asiat C-185/07, Allianz SpA ja Generali Assicurazioni Generali SpA v. West Tankers Inc., ECLI:EU:C:2009:69 ja C-536/13, Gazprom OAO, ECLI:EU:C:2015:316.

15. Ks. asetus 1215/2012, 36 ja 45 artiklat. Asetus 44/2001 on tältä osin asiallisesti samansisältöinen, vaikkakin uudessa asetuksessa artikloiden esitystapaa on uudistettu.

16. Ks. tuomiosta ja sen nopeasta antoaikataulusta mm. Adrian Briggs, Humpty-Dumpty, Arbitration, and the Brussels Regulation: A View from Oxford. EAPIL Blog, 23.6.2022, <https://eapil.org/22/06/23/humpty-dumpty-arbitration-and-the-brussels-regulation-a-view-from-oxford/>

oikeuskäytännön kanssa. Jo ajan patinoimassa *Hoffmann*-tuomiossa (1988) saksalaisen tuomioistuimen ratkaisua puolison elatusvelvoitteesta ei voitu panna täytäntöön Alankomaissa, koska pariskunta oli tuomittu jälkimmäisessä valtiossa avioeroon.¹⁷ Kuten välimiesmenettely avioliittoa koskevat asiat eivät kuulu Bryssel I -järjestelmän piiriin; silti avioeroa koskeva tuomioistuinratkaisu täytäntöönpanovaltiossa esti elatusratkaisun tunnustamisen, koska kyseiset ratkaisut olivat ”ristiriitaiset” eli asiallisesti keskenään toisensa poissulkevat.¹⁸ Oliko saman logiikan mukaan myös brittituomioistuimen vahvistustuomion tullut sulkea pois espanjalaisen tuomion tunnustaminen? Julkisiasiamies Collins katsoi näin *Hoffmann*-ratkaisun perusteella.¹⁹

Uudemmassa *Liberato* -ratkaisussa (2019) tuomioistuin puolestaan katsoi, että Bryssel I -asetuksen vireilläolovaikutusta koskevien säännösten ilmeisen virheellinenkään soveltaminen ei ole peruste olla tunnustamatta toisessa jäsenvaltiossa annettua tuomiota.²⁰ Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on yleisemminkin niin, että pelkkä EU-oikeuden virheellinen soveltaminen ei ole peruste kieltäytyä tunnustamasta toisessa jäsenvaltiossa annettua tuomiota.²¹ *London Steam-Ship* -asiassa taas katsottiin, että brittituomarin vahvistustuomiossa oli loukattu ”asetuksen säännöksiä ja perustavanlaatuisia tavoitteita” niin, että kyseessä ei ollut lainkaan tunnustamisen estävä ”tuomio”.²² Vaikka perustelut

(vierailtu 5.1.2023): ”No doubt the timing, and the outcome, is the purest coincidence, and the fish-like smell is just an incident of coastal life. But the ruling, and the justification offered for it, is truly, madly, deeply weird.” Ks. myös Paschalis Paschalidis, Op-Ed: ”*London Steam-Ship Owners’ Mutual Insurance Association: pig’s breakfast in Luxembourg*”. EU Law Live, 7.7.2022, <https://eulawlive.com/op-ed-london-steam-ship-owners-mutual-insurance-association-pigs-breakfast-in-luxembourg-by-paschalis-paschalidis/> (vierailtu 5.1.2023): ”The Court’s reasoning is as contradictory as it is surreal.”

17. Asia 145/86, Horst Ludwig Martin Hoffmann v. Adelheid Krieg, ECLI:EU:C:1988:61, 15–17 kohdat (avioeron huomioiminen toisessa jäsenvaltiossa annetun elatusmääräyksen täytäntöönpanossa). Ks. myös asia C-568/20, J v. H Ltd, ECLI:EU:C:2022:264, 37 kohta (toisessa jäsenvaltiossa annettu maksusuoritukseen velvoittava määräys kolmannessa valtiossa annetun tuomion perusteella on asetuksen täytäntöönpanosäännösten tarkoittama ”tuomio”).
18. Asia C-145/86, Horst Ludwig Martin Hoffmann v. Adelheid Krieg, ECLI:EU:C:1988:61, 24 kohta (“the judgments at issue have legal consequences which are mutually exclusive”) ja 25 kohta (“irreconcilable”). Asia koski Bryssel I -asetusta edeltänyttä vuoden 1968 Brysselin yleis-sopimusta, jonka piiriin elatusvelvoitteet kuuluivat ennen niitä koskevan EU:n erityissäätelyn laatimista.
19. Ratkaisuehdotuksen 63 kohdassa julkisasiamies arvioi, että ”jäsenvaltioiden yhteiskuntajärjestys ja sisäinen oikeusjärjestys häiriintyisivät vakavasti”, jos niiden tuomioistuinten tulisi jättää huomiotta lainvoiman saaneita ratkaisuja vain siksi, että myöhemmin ilmenee samaa asiaa käsitellyn toisessa jäsenvaltiossa.
20. Asia C-386/17, Stefano Liberato v. Luminita Luisa Grigorescu, ECLI:EU:C:2019:24. Kyse oli tunnustamatta jättämisestä *ordre public* -perusteella.
21. Ks. esim. asiat C-681/13, Diageo Brands, ECLI:EU:C:2015:471, 49 kohta sekä C-455/15 PPU, P v. Q, ECLI:EU:C:2015:763, 46 kohta.
22. Tuomion 73 kohta.

ovat muodollisesti erilaiset aiempiin tuomioihin nähden, ratkaisussa eroa ei tuoda johdonmukaisesti esiin. Voidaan vähintäänkin todeta, että lopputulos ei vääjäämättä johdu aiemmasta tunnustamisen esteitä tai vireilläolovaikutusta koskevasta käytännöstä.

Miten ratkaisu on siis selitettävissä? Asian ydin lienee seikoissa, joihin tuomioistuin viittaa välityssopimuksen ”suhteellisena vaikutuksena”. Tältä osin tuomio nojautuu *Assens havn* -ratkaisuun (2017), jossa Skånesta Asseniin, Tanskaan, matkalla ollut sokerijuurikkaiden laivakuljetus oli aiheuttanut vahinkoa satamalaiturille. Konkurssiin ajautunut kuljetusliike oli ottanut vastuuvakuutuksen englantilaiselta vakuutusyhtiöltä. Vakuutus sopimukseen oli sisällytetty oikeuspaikkalauseke, jonka mukaan lontoolainen tuomioistuin oli toimivaltainen. Tanskan vakuutus sopimuslain (*forsikringsaftaleloven*) nojalla vahingonkärsijällä oli kuitenkin ollut oikeus tilanteessa nostaa kanne suoraan vakuutusyhtiötä vastaan. Unionin tuomioistuin oli katsonut, että Bryssel I -asetuksen (44/2001) mukaan vahingonaiheuttajan ja vakuutuksenantajan välisellä oikeuspaikkasopimuksella ei voitu rajoittaa vahingonkärsijän oikeutta nostaa tilanteessa kanne suoraan vakuutuksenantajaa vastaan Tanskassa.²³

London Steam-Ship -asiassa unionin tuomioistuin laajensi kyseisen *toimivaltaa* ja oikeuspaikkasopimusta koskeneen *Assens havn* -ratkaisun logiikan tuomioiden *tunnustamisen* ja välityslausekkeen yhteyteen. Tältä osin tuomio olisi voinut olla selkeäsanaisempi, varsinkin kun asetuksen tekstistä on saatavissa välillistä tukea valitulle tulkinnalle. Tunnustamisen esteistä säädetään nimittäin 34 artiklan lisäksi 35 artiklassa, jonka 1 kohdan mukaan ”tuomiota ei tunnusteta – – silloin, kun II luvun 3 – – jakson [toimivaltaa vakuutusasioissa koskevia] säännöksiä ei ole noudatettu”. On totta, että ainoastaan ristiriitaisia tuomioita koskevaa 34 artiklan 3 kohtaa voitiin sanamuotonsa puolesta soveltaa *London Steam-Ship* -asiassa annetun vahvistustuomion arviointiin. Tästä huolimatta asetuksen 35 artikla – joka sen muodollisesta soveltumattomuudesta huolimatta otettiin tuomion ”Asiaa koskevat oikeussäännöt” -osioon – auttaa ymmärtämään vahvistustuomion huomiotta jättämisen logiikan.

Taustaselityksenä voidaan muistuttaa, että unionin tuomioistuin suhtautuu varauksellisesti tilanteisiin, joissa valtiollisten tuomioistuinten toimivallan käyttö estyy välimiesmenettelyn perusteella.²⁴ Asiassa tuomioistuinta vaikuttaisi vaivanneen vakuutusyhtiön menettely, jossa se – tietoisena Espanjassa vireillä olevasta prosessista – turvautui Lontoossa välimiesmenettelyyn ja välitystuomion vahvistamishakemukseen ilmeisenä tavoitteenaan saada suojattua itsensä mahdollisilta

23. Asia C-368/16, *Assens havn*, ECLI:EU:C:2017:546, erit. 34 ja 42 kohdat.

24. Ks. erit. asiat C-185/07, *Allianz SpA ja Generali Assicurazioni Generali SpA v. West Tankers Inc.*, ECLI:EU:C:2009:69 ja C-536/13, *Gazprom OAO*, ECLI:EU:C:2015:316, mutta myös asiat C-284/16, *Slovakian valtio v. Achmea BV*, ECLI:EU:C:2018:158; C-741/19, *Moldovan tasavalta v. Komstroy LLC*, ECLI:EU:C:2021:655 sekä C-109/20, *Puolan tasavalta v. PL Holdings Sàrl*, ECLI:EU:C:2021:875.

korvausvaatimuksilta. Tuomion kohdassa 54 painotetaan, että brittituomioistuintimet eivät olisi voineet itse käsitellä asiallisesti vastaavaa kannetta kuin se, joka välimiesmenettelyyn oli tuotu. Tämä antaa ymmärtää, että tuomioistuin piti menettelyä Bryssel I -asetuksen kiertämisenä, joka vahingoitti asetuksen integriteettiä. Vireilläolovaikutuksen ja vakuutusasioiden toimivaltasäännösten yhteenkietoutunut loukkaus tuli siten huomioida arvioitaessa tuomion tunnustamista, vaikka 34–35 artikloiden sanamuoto ei lähtökohtaisesti tätä mahdollistanut.

Tuomiota koskeva räikein kritiikki on yliampuvaa, mutta ei täysin perustetonta. Vaikka ratkaisu luo haasteita vakuutustoiminnan riskien ennakoitavuudelle, on muistettava, että korvausvastuu asiassa perustui Espanjan kansalliseen oikeuteen, ei Bryssel I -asetukseen. EU:n yhteisen oikeusalueen kannalta olisi epätoivottavaa, jos laillinen tuomioistuinprosessi voitaisiin kiertää toteuttamalla sen vireillä ollessa nopeampi välimiesmenettely, jonka perusteella prosessi tehtäisiin tehottomaksi. Ennakkoratkaisun ytimessä vaikuttaisi siten olevan tavoite estää se, että välimiesmenettelyä käyttämällä kierrettäisiin Bryssel I -asetuksen perustavanlaatuisia tavoitteita tilanteessa, jossa soveltuva kansallinen laki mahdollistaa suoran kanteen vakuutusyhtiötä vastaan. Toki tällä kertaa suojaava vahingonkäräjälaki oli Espanjan valtio, jota ei yleensä pidettäisi ”heikompana” osapuolena, etenkin kun valtio ajaa rikosasiaan liittyvää vahingonkorvauskannetta omalla alueellaan sijaitsevassa tuomioistuimessa.

3.3. Käytännön vaikutukset

London Steam-Ship -ratkaisun merkittävimmät vaikutukset liittynevät välitystuomion tunnustamisen ja täytäntöönpanokelpoisuuden arviointiin. Samaa asiaa koskeva osapuolten rinnakkainen oikeudenkäynti toisessa jäsenvaltiossa on syytä huomioida ainakin vakuutussopimusta koskevissa riidoissa, joissa ulkomainen lainsäädäntö antaa mahdollisuuden vahingonkäräjälle vaatia korvausta suoraan vakuutuksenantajalta. Tällöin ulkomainen tuomioistuinratkaisu voi saada täytäntöönpanovaiheessa etusijan suhteessa myöhempään, lainvoimaiseenkin välitystuomioon. Oikeusvarmuuden kannalta kielteisen tilanteen välttämiseksi voi olla tarpeen selvittää, onko välitystuomiolla ratkaistu riita yhä arvioitavana aiemmin vireille tullessa ulkomaisessa tuomioistuinprosessissa. Useinkaan tämän selvittäminen ei vaatine tuomarin omaa aktiivisuutta, sillä tällaiset seikat tuotaneen esiin osapuolten toimesta tuomioistuimen varatessa täytäntöönpanon hakijan vastapuolelle tilaisuuden tulla kuulluksi.²⁵

Tuomioistuin voinee toisinaan kieltäytyä julistamasta välitystuomiota täytäntöönpanokelpoiseksi tai joutua odottamaan ulkomaisen tuomioistuinkäsittelyn ratkaisua välttääkseen riskin siitä, että välitystuomio saatettaisiin myöhemmin

25. Ks. kuulemisesta esim. Suomen laki välimiesmenettelystä (967/1992) 43 § 3 mom.

sivuuttaa. Ratkaisu voi yhtäältä johtaa välitystuomion tunnustamatta jäämiseen tai vähintäänkin epätydyttävään viiveeseen, mutta toisaalta sillä suojellaan ensiksi vireillepannun oikeudenkäynnin oikeusvaikutuksia Bryssel I -asetuksen järjestelmässä. Mahdollisten tietoisesti välityslausekkeen vastaisten kanteiden tilanteessa ratkaisu ei ole ongelmaton. Tuomiota koskevissa ensikommenteissa on pohdittu, voisiko asetuksen 31 artiklan 2 kohdan oikeuspaikkasopimuksia koskevaa ”käänteistä” toimivallan tutkimisjärjestystä laajentaa koskemaan myös välityslausekkeitä.²⁶ Lähtökohtaisesti on kuitenkin selvää, että Bryssel I -asetus tai *London Steam-Ship* -tuomio ei aseta oikeuksia tai velvollisuuksia välimiesoikeuksille. Tuomioistuinten tulee toki pyrkiä käsittelemään ripeästi selvästi perusteettomat kanteet vastaajan tuodessa esiin, että asia tulisi käsitellä välimiesmenettelyssä.

Entä onko ratkaisu ongelmallinen New Yorkin yleissopimuksen kannalta?²⁷ Yleissopimus koskee nimenomaisesti ”ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa” ja edellyttää III artiklansa perusteella, että tällaiset välitystuomiot tunnustetaan ja pannaan sopimusvaltioissa täytäntöön. Nyt kommentoitavassa tapauksessa kyse oli puolestaan kansallisesta välimiesmenettelystä, jossa annetun ratkaisun tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon ei sovellettu New Yorkin yleissopimusta. *London Steam-Ship* -ratkaisu ei siten koske suoraan ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Ei liene kuitenkaan selvää, olisiko unionin tuomioistuimen ratkaisu ollut eri, jos täytäntöönpanokelpoisuus olisi vahvistettu New Yorkin yleissopimuksen perusteella. On hyvin mahdollista, että tarkentavia ennakkoratkaisupyyntöjä esitetään tältä osin ennen pitkää.

4. Lopuksi: kansainvälisen riidanratkaisun haaksirikko vai EU-oikeuden pakottavien oikeuksien suojan riemuvoitto?

London Steam-Ship -ratkaisun perusteella vaikuttaa siltä, että Bryssel I -asetuksen ja välimiesmenettelyn keskinäinen suhde antaa yhä aihetta tulkintakysymyksille, vaikka sitä on viime vuosikymmenen kuluessa pyritty selventämään sekä lainsäädännön että oikeuskäytännön kautta. Unionin tuomioistuimen tuomio

26. Ks. Gilles Cuniberti, *London Steam-Ship Owners: Extending Lis Pendens to Arbitral Tribunals?* EAPIL Blog, 23.6.2022, <https://eapil.org/2022/06/23/london-steam-ship-owners-extending-lis-pendens-to-arbitral-tribunals/> (vierailtu 5.1.2023). Cunibertin mukaan Bryssel I -asetuksen *lis pendens* -säännöksiä voisi *London Steam-Ship* -ratkaisun jälkeen soveltaa myös välityslausekkeisiin välimiesoikeuden hyväksi.

27. Yleissopimus ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, tehty New Yorkissa 10.6.1958 (SopS 7–8/1962).

on ymmärrettävissä aiemman toimivaltaa koskevan oikeuskäytännön ja asetuksen tavoitteiden valossa. On kuitenkin kyseenalaista, missä määrin toimivaltaa koskevaa oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa tunnustamis- ja täytäntöönpanotilanteissa. Asetuksen logiikan on perinteisesti katsottu lähtevän siitä, että yksityiskohtaista tutkimista edellyttävät toimivaltasäännöt suojaavat osapuolia tarvittavassa määrin niin, että tunnustaminen ja täytäntöönpano voivat tapahtua verrattain helposti ja virtaviivaisesti.

Unionin tuomioistuimen tavoite suojata Bryssel I -asetuksen integriteettiä on ymmärrettävä. EU:n yhteisen oikeusalueen toimivuuden kannalta on tärkeää, että asetuksen perusteella laillisesti vireille saatetun oikeudenkäynnin oikeusvaikutuksia ei voida murentaa rinnakkaisilla prosesseilla välimiesmenettelyssä tai muutoin. Kuitenkin, kuten kaikkien jäykkien toimivaltasääntöjen ollessa kyseessä, myös tällaisen vahvan suojan antaminen voi toisinaan johtaa viivästyksiin kaupallisten riitojen ratkaisemisessa. Näin voi olla myös *London Steam-Ship* -asian vanavedessä esiintyvissä käytännön soveltamistilanteissa. Ratkaisun perusteella korostuu tuomioistuinten rooli niiden harkitessa vastaisuudessa mahdollisten rinnakkaisten oikeudenkäyntien vaikutusta välitystuomioiden tunnustamiselle ja täytäntöönpanolle.

Pekka Pohjankoski